

Dina Urbančič

Ob stopetdesetletnici rojstva Florence Nightingale

The purpose of every experience
must be increased action.*

Florence Nightingale

Doprni kip Florence Nightingale v Royal United Service Institution London. Po naročilu vojakov in podoficirjev britanske armade ga je napravil kipar John Steell

* Smisel vsakega spoznanja naj bo povečana akcija.

Pred 150 leti se je v Italiji rodila Florence Nightingale (izg. Florens Najtingel) kot druga hči premožne družine iz zgornjih plasti angleške družbe v dobi kraljice Viktorije (1837—1901).

Ves svet priznava Florence Nightingale za pionirko v strokovnem šolanju bolniških negovalk — današnjih medicinskih sester — in v koreniti reformi negovalske službe. Nič manj pomembni niso njeni dosežki v javnem zdravstvu in še posebej pri reformi sanitetne službe v britanski armadi v Angliji in Indiji.

Leta 1960 — ob petdesetletnici njene smrti — je bil v našem takratnem strokovnem glasilu »Medicinska sestra na terenu« objavljen članek s skromnimi podatki o življenju in delu. Menimo, da je prav, da tudi ob tem jubileju — ob stopetdesetletnici njenega rojstva — posvetimo nekaj misli utemeljiteljici naše stroke. Tokrat bomo skušali nekaj več povedati o njej sami, njenem delu in njenem življenju, pa tudi o času in okolju, v katerem je potekalo to plodno življenje.

Ime Florence, ki je bilo tedaj precej izjemno, sta ji starša izbrala v spomin na njeno rojstno mesto — Firenze, kraj daljšega bivanja na njenem dolgem, dveletnem poročnem potovanju.

Premožen in tudi izobražen oče ji je v tisti dobi, ko je bila izobrazba privilegij zgornjih plasti družbe, omogočil odlično izobrazbo.

Pri izbiri privatnih učiteljev, ki naj bi poučevali njegoovo hčerko, ki je že zelo zgodaj kazala izredno nadarjenost, bistrost, pa tudi željo po znanju, je bil zelo zahteven in zlepa ne zadovoljen. Sčasoma je sam postal učitelj svojih hčera. Zahteval je delovno disciplino in vztrajnost. Pri tem je naletel na odziv pri Florence, njena starejša sestra Parthenope (Parthe) pa je podobno kot njuna radoživa mati kazala več zanimanja za družabno življenje, za zabavo in za nenehne konvencionalne obveznosti gostoljubne gosposke hiše.

Uspeshi resnega dela pri Florence niso izostali. Poleg materinščine je obvladala francoski, nemški in italijanski jezik, še posebno uspešna pa je bila v matematiki in spoznavanju klasikov. Obzorje si je širila tudi z večkratnimi potovanji po Evropi in deželah Srednjega vzhoda.

Nadarjena, duhovita, razgledana, lepa in očarljiva Florence je kmalu zaželela po salonih takratne aristokracije, kar je bila tudi želja njene matere, ki je bila družabno nadvse ambiciozna. Njeni sestri Parthe so se ob Florence odpirale mnoge možnosti. Tudi sama Florence ni bila ravnodušna, prijalo ji je, da je bila v središču pozornosti na družabnih srečanjih v Londonu, v Parizu in po italijanskih mestih. Vendar pa nam njeni dnevniki, pisma, bežni zapiski (vse življenje je imela navado, da je svoje doživljaje in razmišljanja izpovedovala v kratkih zapiskih) povedo, da se je vedno spraševala po smislu takega početja, Ker je bila pametna in razmišljajoče narave, je ni moglo zadovoljiti življenje, katerega edini namen naj bi bilo trošenje visoke rente ter lagodno in razkošno življenje. Predvsem pa je bil ta način življenja utrudljiv, saj jo je oviral pri njenem delu in prizadevanjih. Z očetom, njenim edinim, a dokaj nemočnim zaveznikom v družini, sta si o tej nenehni bučni družabni ihti večkrat rekla: *Piano is not their forte.** Zelo selektivna v izbiri trajnih prijateljev je kar se da intenzivno vzdrževala poznanstva s filantropi, političnimi, literarnimi, pa tudi cerkvenimi odličniki ter se pri svojem delu oslanjala nanje, pač poznanstva, ki jih je vzpostavljala tako doma kakor ob

* Posebno tenkočutni pač niso.

svojih srečanjih s pomembnimi ljudmi, ko je potovala po tujini. K nalogam, ki jih je prevzela in opravljala, je znala pritegniti znane strokovnjake in ljudi na vplivnih položajih.

Želja po delu za blaginjo sočloveka je postala v njej imperativ že tedaj, ko je v svojem 16. letu prvokrat šla iz svojega udobnega sveta in spoznala bedo v kočah delavcev nedaleč od domačega dvorca Lea Hurst. V teh kočah je videla zgolj revščino, bolezen, trpljenje in obup — posledice brutalnega izkoriščanja delavcev v industrijski družbi 19. stoletja. Po svojih močeh je skušala to bedo lajšati s tem, da je nabavljala velike količine perila, hrane in drugih potrebščin. Vendar je pri vsem tem čutila, da to še ni zdravljenje zla pri korenini. Ob spoznanju, da je nehigienskih razmer in bolezni, ki so bile njih posledica, krivo tudi neznanje, je začela razmišljati o zdravstveno-vzgojnem delu med ljudmi, o zdravstvenih misijonarkah, o organizirani službi zdravstvenih učiteljic. Opazovanje, zbiranje podatkov o zdravstvenih razmerah teh ljudi in njena razmišljanja so ji koristila kasneje, ko je pomagala vzpostaviti tako službo.

Čeprav je imela resno željo po delu, si do 24. leta še ni izoblikovala določene predstave o vrsti dela, ki naj bi dalo vsebino in smisel njenemu življenju in ki naj bi angažiralo njene umske sposobnosti. Od bolezni stare matere in vzgojiteljice, ki ju je negovala z vso ljubeznijo, je dozorela njena odločitev, da postane bolniška negovalka. Ob tej priložnosti je v njej dozorelo še eno spoznanje: dotlej je — tako kot njeni sodobniki — menila, da so za lajšanje bolnikovih tegob in trpljenja potrebne samo nežnost, sočutje, dobrotljivost in potrpežljivost. Ob negi svojih bolnic se je počutila nemočna: uvidela je, da sta za nego bolnika poleg teh lastnosti potrebna še obsežno znanje in spretnost. To spoznanje, ki ga je morala nešteto krat utemeljevati, je bilo za takratno dobo zelo napredno in je imelo daljnosežne posledice. Na podlagi tega načela je namreč kasneje ustanovila prvo šolo za sestre kot učno ustanovo in s tem presegla ter hkrati odklonila sistem zgolj ročnega priučevanja bolniških negovalk. Utemeljila je poklic šolanih civilnih sester, ki naj nadomestijo negovalke v položaju služkinj.

Njeni odločitvi, da postane bolniška negovalka, so sledila leta brezupnega boja z družino in sorodstvom, še posebej s snobistično materjo in skrajno neuravnovešeno sestro. Obe sta se celih 14 let vztrajno in uspešno upirali njeni želji in ji s takšno ali drugačno oviro preprečevali načrte, da se vključi v delo v kaki bolnišnici v domovini ali na tujem. Ozračje v družini je bilo zelo težko. Mati se je izmikala, tako da je nalagala Florence razne dolžnosti, kot npr. negovanje bolne tete, hišno računovodstvo, sestra je bila stalno živčno razdražena, oče pa se je umikal v knjižnico. V družinske posvete so posegali sorodniki. Psihiater, ki je zdravil neuravnovešeno Parthe, je le-tej svetoval več fizične aktivnosti in ločitev od Florence, ko je spoznal, kako njegova bolnica Parthe terorizira svojo sestro. Žal pa ga niso ubogali. Florence je omahovala med težnjo, da se reši družinskih vezi, ki so jo ovirale pri uresničevanju njenih načrtov, in med čutom dolžnosti do staršev in sestre. Zato lahko razumemo njen zapis: Ženske same sebe nimajo za človeška (socialna) bitja. Ne razmišljajo o Bogu, zanje ni domovine, edina dolžnost jim je družina. Spoznala sem nekaj samostanov in marsikdo je že pripovedoval o nenehnem trenju, o drobnih tiranijah, ki vladajo tam. Toda težko si je misliti kaj hujšega, kot so drobne ugonabljaljoče tiranije v boljši angleški družini. Edini

izhod je pač, da se tiranizirani s srcem, polnim ljubeče privrženosti, vda tistim, ki ga tiranizirajo. Vzdržala je celih 14 let, dokler ni v svojem 32. letu uresničila svojega namena.

Ko jo je njen častilec Richard Monckton Milnes, kasnejši lord Houghton, zasnubil, ga je zavrnila, čeprav je bil mož, ki ga je oboževala, kot piše sama. V tisti dobi ji je bila potrebna tudi ta žrtev, kajti po tedanji miselnosti in načinu življenja je bila služba nezdržljiva z družinskimi in družabnimi obveznostmi aristokratove žene.

Nege ob zdravljenju v najširšem pomenu besede in »nege« za ohranitev zdravja, kot jo je pojmovala Florence Nightingale, **se je treba učiti**. Zastavila si je vprašanje, kje. V Angliji takrat še ni bilo šol za bolniške negovalke. Tudi v drugih državah, kjer so že imeli bolj ali manj organizirano usposabljanje bolniških negovalk, pretežno v okviru redovniških organizacij, še ni bila opredeljena učna snov, ki bi jo bilo treba znati za strokovno opravljanje te službe. Bolnišnice v Angliji so bile odsvit dobe in razmer, pa tudi spričevalo za takratno raven medicine in zdravstvene službe. Bile so zavetišča ubožanih, bolnih in brezdomcev. Nesnaga, smrad, revščina so bili značilni za te ustanove. Bolnike so negovale žene dvomljivih moralnih lastnosti, neredko alkoholičarke in prostitutke. V tem morečem in mračnem ozračju je prihajalo do pijančevanja in izgredov med bolniki samimi. Po drugi strani so bile te negovalke skrajno izkoriščane in brezpravne. V zgodovini sestrskega poklica in službe označujemo to obdobje kot črno dobo. Nič čudnega, da so starši Florence Nightingale nasprotovali njeni odločitvi in zavlačevali njeno uresničenje. Florence pa je doumela, da je prav na tem področju dovolj dela zanjo.

Zato ni izgubljala časa. Na potovanjih po tujini je obiskovala bolnišnice in sirotišnice, zanimala se je za organizacijo dela, osebno in z dopisovanjem zbirala podatke in kmalu postala po Evropi znana kot oseba, ki ima na razpolago največ podatkov o razmerah v bolnišnicah. V Italiji je bila nekaj časa v konventu SS. Trinità dei Monti, v Parizu v sloviti bolnišnici Hôtel Dieu in drugod. Leta 1851, ko je bila stara 31 let, je dobila dovoljenje, da gre za kratek čas na Institut za diakonise v Kaiserswerth v Nemčijo (protestantska ustanova za usposabljanje civilnih negovalk z omejeno svobodo), kjer se je vključila v šolanje in v nadvse skromno življenje diakonis. Spoštljivo se je izrazila o resnosti organizacije, imenovala ta inštitut svoj duhovni dom, o strokovni ravni pouka v tej ustanovi pa ni imela posebno laskavega mnenja. Nato je znova odpotovala v Pariz, kjer je obiskovala nekakšen tečaj za nego, ki ga pa ni končala, ker je zbolela. V bolezni je izkusila pomanjkljivosti nege, ki je je bila deležna: tudi to je bila zanjo šola in spodbuda za razmišljanje, kakšna naj bi bila nega. Šele leta 1853 je odšla z doma in prevzela nalogo, da reorganizira manjšo bolnišnico, ki se je imenovala Institution for care of sick gentlewomen (Zavod za nego bolnih plemenitih gospa). Nalogo je odlično opravila tako v upravnem pogledu kakor tudi glede osebnih zadev in številnih tehničnih izboljšav, ki so vodile do večjega udobja bolnic, boljšega gospodarjenja in uspešnejšega dela. Vse to pa ni šlo brez prefinjene diplomacije in trdega dela, kajti naletela je na nasprotovanja, spletke in odpor.

To službo (ki je bila brezplačna) je prekinila zaradi dogodkov, ki so sledili.

Spomladi leta 1854 se je začela krimska vojna, v kateri so Anglija, Francija in Turčija napadle Rusijo. V septembru so se njihove čete izkrcale na Krimu. Iz zaledja fronte so ranjence prevažali s pomorskimi transporti v Skutari ob Bosporu. Kmalu je postalo očitno, da so v angleški vojski hude organizacijske slabosti in korupcija, in to zlasti v vojnosanitetni službi. Bolnišnica v Skutariju, ki jo je turška vlada odstopila angleški armadi, je že po prvem transportu ranjencev postala prenatrpano in ušivo brezno, polno trpljenja in nalezljivih bolezni. Ranjence vseh naslednjih transportov so nameščali po razpadajočih, neopremljenih barakah, kar na gola tla, kjer so umirali za vojno gangreno in nalezljivimi boleznimi, nemalo pa jih je umrlo tudi zaradi žeje in gladu. Skozi lazaret v Skutariju je šlo približno 12.000 ranjencev in bolnikov.

Sidney Herbert, vojni tajnik in prijatelj Florence Nightingale, je poznal njeno dolgoletno prizadevanje, da bi delovala v negovalski službi. Vedel je tudi za njen blesteči uspeh v Zavodu za nego bolnih plemenitih gospa, pa ji je poslal pismo in jo v njem naprosil za misijo v skutarskem lazaretu. Zanimivo je, da se je njegovo pismo križalo z njenim, v katerem mu je kot odgovor na vest o strahotah v Skutariju, ki se je razširila po vsej Angiji, sporočila, da je pripravljena iti s skupino žena v Skutari in tam prevzeti vodstvo negovalske službe. Zbrala je skupino 38 žena in 21. oktobra 1854 odpotovala v Skutari. V enem mesecu je imela v oskrbi 5000 ranjencev. Tamkajšnje bolnišnice so bile napol podrtе barake brez sanitarnih naprav (ekskremente bolnikov so odlagali kar v sode ob barakah), brez najnujnejše medicinske opreme in pripomočkov, kakor obvezilnega materiala, posteljnine, jedilnega posodja itd.: ni pa manjkalo človeških in živalskih zajedavcev.

Florence Nightingale se je z nadčloveškimi naporji, s skrajnim taktom in vztrajnostjo posrečilo napraviti red, kjer je bil prej kaos. Delala je noč in dan, včasih po 20 ur in brez prekinitve. Poleg upravljanja sestrskе službe je bolnike negovala tudi sama: znani so njeni nočni obhodi po bolnišnici, ko je s svetilko v roki hodila po barakah in pregledovala, če je vse v redu, pomagala temu, rekla spodbudno besedo drugemu. Ti njeni nočni obhodi so postali že kar legendarni. Takole pravi o njej Longfellow v svoji pesmi »Žena s svetilk«:

Počasi kot v snu
je vzljubil nemi trpin
njeno senco, ki se je risala
v mračne zidove.

V svoji dejavnosti pa se ni omejevala le na vodstvo negovalske službe in osebno nego ob bolniški postelji: bila je obenem v pravem pomenu besede tudi socialna delavka. Ko je videla, kako se vojaki vdajajo pijančevanju in razvratu, je v vojaškem taborišču v Skutariju organizirala čitalnico. Poskrbela je za zdravo razvedrilo vojakov in prebolevnikov, tako da je ustanovila klube, kjer so imeli možnosti za razne igre. V svoji pisarni je uredila nekakšno vojno hranilnico: vanjo so ranjenci in drugi vojaki vlagali prihranke od svojih plač. Te prihranke je s posredovanjem pri kraljici Viktoriji po zanesljivi uradni poti pošiljala njihovim svojcem v domovino. Nešteto angleških družin je prejelo pisma, ki jih je napisala v imenu huje bolnih in umirajočih.

Pisanje dolgih uradnih poročil in privatnih pisem Sidneyu Herbertu (zadnjih je bilo 30 po številu) je bilo njeno redno nočno delo.

Ob tem se zdi skoraj neverjetno, da vse to ni preseгло fizične zmogljivosti žene. In resnično je bila tedaj v težki preizkušnji tudi njena psihična vzdržljivost, saj ni manjkalo kovarstva, obtožb in spletk, ki so segale do generalnega štaba in angleške vlade, vse dotlej, dokler ni med dnevnimi ukazi generalnega štaba izšel razglas: Vlada Njenega veličanstva kraljice imenuje miss Florence Nightingale za generalno ravnateljico ženske bolničarske službe v vojaških bolnišnicah armade. Nobena gospa, sestra ali bolničarka ne more biti premeščena iz ene bolnišnice v drugo brez odobrenja miss Nightingale. Glavni funkcionar za zdravstvo v armadi se mora z miss Nightingale posvetovati o vseh zadevah, ki se tičejo ženske bolničarske službe.

Florence Nightingale je vzdržala in zmagala s trdim delom v svojem izrednem nagnjenju, da pomaga sočloveku. Postavila si je za cilj, da utemelji in — kot je dovolj jasno povedala sama — uveljavi civilni poklic za ženske, ne pa nove redovniške organizacije. Med vojno je zbolela za krimska mrzlica, domnevno za trebušnim tifusom ali pegavico. Po zasilnem okrevanju je nadaljevala svoje delo v Skutariju. Od tedaj si zdravstveno vse življenje ni več opomogla...

Iz vojne se je vrnila inkognito na svoj dom.

Angleški narod je postavil Florence Nightingale na piedestal narodne junakinje in se ji oddolžil z ustanovitvijo »Sklada Florence Nightingale za vzdrževanje šolanja in za varstvo sester in bolniškega strežnega osebja.« Že ob ustanovitvi je bilo s prostovoljnimi prispevki zbranih 45.000 Lstg, za takratne čase ogromna vsota.

Po vrnitvi s Krima se je umaknila iz javnega življenja, ni pa opustila dela za javno blaginjo. Odklanjala je vabila na slavnostne prireditve, zavračala tudi ponudbe slikarjev, da bi jo portretirali. Podoba Florence Nightingale se nam je ohranila v portretu, ki je bil izdelan po naročilu kraljice Viktorije in na katerem so vidni sledovi prestanih naporov in boleznih, in pa v doprsnem kipu slikarja Steella ter v redkih fotografijah. **Publiciteta in razpravljanje o tem delu** (njenem delu v Skutariju) **so stvari vse bolj škodovali kakor koristili** — kot pravi v svojem zapisku leta 1856 — **in odločila sem se, da sama nikakor ne bom prispevala k tej paradi.**

Videla sem pekel, je rekla. In ker je videla pekel, se je umaknila iz družabnega življenja. Spomin na bolniške barake v Skutariju jo je spremljal vse življenje. Nikoli ni mogla in ni hotela pozabiti. V zasebnih beležkah, na robovih pisem in na koščke pivnikov je tu pa tam zapisala: **Ne morem pozabiti.**

Ni našla miru. Niso jo preganjali dvomi, ki so jo mučili v zgodnji mladosti, preganjala so jo dejstva o nalezljivih boleznih, ki bi jih bilo moč preprečiti in zaradi katerih so njeni vojaki ostali v krimskih grobovih. 73% iz osmih polkov vas počiva tam! In ni vas ubila sovražnikova krogla. V kratkem razdobju šestih mesecev ste pomrli za strašnimi boleznimi, katerih vas nismo znali obvarovati. Toda kdo neki zdaj še misli na to? ... je zapisala v svoj dnevnik po vrnitvi s Krima.

Florence Nightingale je poudarjala, da je ta katastrofa predvsem posledica slabega sistema v vojni upravi in sanitetni službi britanske armade. Vendar se je ta sistem obdržal, čeprav je Florence z zbranimi podatki dokazala, da je tudi v mirni dobi umrljivost med vojaki večja kakor med civilnim prebivalstvom. Krimska tragedija in omenjeno dejstvo sta zahtevala reformo. Videti pa je bilo, kakor da je ona edina spoznala to očitno resnico; zdelo se

je, ko da je samo ona uvidela, na kaj opozarja dolga in strašna krimska zima leta 1854. »Nikogar, ne plemenitega ne preprostega moža, ne oficirja, ne civilista nisem slišala reči: **Tega ne bi smelo biti**«, je zapisala meseca avgusta 1854.

V krogih odgovornih ljudi je bilo čutiti težnjo, da se na stvar čimprej pozabi. Florence Nightingale se je zdrznila ob tej misli. Že od rane mladosti je našla izpolnitev svojih prizadevanj v neposrednem stiku z bolnikom in v tem, da je bolniku pomagala tudi v njegovi fizični nebogljenosti. Ali naj se sedaj odreče neposrednim človeškim stikom zaradi obveznosti puste uradne korespondence, kopičenja in urejanja statističnih podatkov, načrtovanja osnutkov za zakonske predpise in formalnosti uradnih intervjujev; ali naj se odreče svoji želji, da sama z osebnim zgledom pokaže, kaj je nega. Dilema ni bila lahka. Napisala je: Umrli fantje ne kličejo po maščevanju, ampak po milosti za preživele. Nujna je bila reforma vojne sanitetne službe. Odločila se je in kljub zavlačevanju tistih, ki so bili za to odgovorni, je z vztrajnostjo in s kar se da prefinjeno diplomacijo, s pomočjo Sidneya Herberta in podporo kraljice Viktorije dosegla, da je bila imenovana posebna komisija, ki naj preuči zdravstvene razmere in službo v armadi in izdelava predloge za reforme vojne sanitetne službe (Royal Commission on health of the army). Središče in gonilna sila te komisije je bila prav Florence Nightingale: neutrudna zbirateljica podatkov, sposobna analize in sinteze. Njeno stanovanje je bilo kraj nenehnih posvetovanj in dela. Delo je znala neizprosno nalagati tudi drugim.

Prvikrat v zgodovini je bila znanstveno raziskana prehrana in namestitev vojakov v mirnem času, prvikrat preučeni standardi vojaških bolnišnic od prostorskih normativov in opreme do kvalifikacijske strukture strokovnih kadrov v vojaški zdravstveni službi.

Leta 1858 je objavila obsežno raziskovalno študijo: Podatki o dejavnikih, ki vplivajo na zdravstveno stanje vojakov, na vodstvo in učinkovitost vojaških bolnišnic v britanski armadi. (Notes on Matters affecting the Health, Efficiency and Hospital Administration of the British Army.)

Isto leto je dosegla, da je vlada imenovala Kraljevsko komisijo za preučitev zdravstvenih razmer v britanski armadi v Indiji (Royal Commission on Health of the Army in India). Poročilo te komisije je vlada predložila Florence Nightingale v mnenje. Florence je dala svoje pripombe k temu poročilu v obliki drobne rdeče knjižice. Šef oddelka za zdravstvo pri uradu britanske vlade za Indijo je knjižico ocenil z besedami: Osramotoila nas je, hkrati pa nam tudi ogromno koristila.

Njeno živo zanimanje za reformo v sanitetni službi v armadi v Indiji jo je spodbudilo k preučevanju zdravstvenih razmer, organizacije civilne zdravstvene službe v Indiji in vrste temeljnih vprašanj, od katerih bomo našteali samo nekatera: ekonomski položaj indijskega ljudstva, umrljivost zaradi nalezljivih bolezni, epidemiologija lakote itd. Statistično je dokazala, da je umrljivost lakote manjša na območjih, kjer je bil urejen namakalni sistem. Na tej podlagi je angažirala strokovnjake in politične osebnosti, da izdelajo predloge in načrte za namakalne projekte v Indiji. Z vso žilavostjo in vero v vrednost krajevne samouprave je predlagala **organizacijsko shemo higienske službe na vasi z lokalno upravo domačinov** in vztrajala, naj bi bilo vodstvo te službe zaupano domačinu — poglavarju vasi. Bistvena v tej službi — je

utemeljevala — je preskrba s pitno vodo in higiensko odstranjevanje odplak. Predlagala je ustanovitev posebnega oddelka za zdravstvo pri Uradu britanske vlade za Indijo. S konkretnimi predlogi je posegala tudi v finančni sistem in zakonodajo, ki je pri britanski vladi veljala za Indijo.

Pri vsem tem pa njeno zanimanje za nego bolnikov in reformo sestrske službe ni nikoli popustilo. Pred njo je, kakor slaba vest, še vedno stala neizvršena naloga, da s sredstvi sklada Nightingale organizira prvo šolo za civilne sestre in tako izpolni svojo davno željo in nalogo, ki jo je prevzela ob vrnitvi s Krima, ko je bil sklad ustanovljen. Pri vseh težavah in skrbah, ki spremljajo tako delo, je bila najtežavnejša odločitev, katera od bolnišnic bi bila primernejša za učno bazo nove šole — razmere v takratnih angleških bolnišnicah res niso bile spodbudne. Po temeljitem preučevanju pogojev in razmer v posameznih zdravstvenih zavodih se je končno odločila za St. Thomas Hospital v Londonu.

Leto 1859 je posvetila načrtovanju programskih osnov in organizacijskih oblik nove šole, junija 1860 pa je bila šola tudi formalno ustanovljena kot Šola za sestre Florence Nightingale pri bolnišnici St. Thomas v Londonu (St. Thomas' Florence Nightingale School of Nursing). Ta datum pomeni torej rojstvo nove šole in novega načina za usposabljanje bolniških negovalk — današnjih medicinskih sester. Namen šole je bil dvojen: usposabljanje sester za strokovno nego bolnika, sposobnejše in bolj izobražene pa pripravljati tudi za vodilne sestre novih šol in zdravstvenih zavodov. Absolventke šole naj bi bile pionirke, ki naj bi dvigale raven sestrske dejavnosti. Te dejavnosti pa Florence Nightingale, kot razberemo iz njene knjige *Beležke o negi* (Notes on Nursing), ni omejevala le na nego ob bolniški postelji, ampak jo je pojmovala kot dejavnost, prepleteno z vsemi komponentami preventivnega socialno-medicinskega, zdravstvenovzgojnega in mentalnohigienskega dela. Poznavalci učnega načrta, ki ga je sestavila in pozneje revidirala v sodelovanju z zdravniki, ki so bili za stvar zavzeti, omenjajo sicer, da se zde nekatere podrobnosti tega načrta danes morda zastarele, vendar pa sta vsebinsko jedro in zamisel eksperimentalne šole tako v strokovnem kakor v pedagoškem pogledu še danes aktualna in napredna.

O tem, kako intenzivno je spremljala delo šole, o tem, da je spremljala individualno rast vsake posamezne učenke in delo voditeljice in šolskih instrukturic, smo že pisali v našem strokovnem listu. Naše glasilo je redno objavljalo tudi samostojne citate iz njenih pisem učenkam. Ob tej priložnosti se zdi pomembno poudariti še naslednje:

Z vso vztrajnostjo je zagovarjala stališče, naj se v strokovnem usposabljanju sester (v bistvu pa v vsakem šolanju) upoštevata dva vidika, in sicer: pridobivanje znanja — primerno preizkušeno z izpiti ter vzgoja značaja in etičnih vrlin, ki jih ni mogoče tehtati (presojsati) z izpiti, ampak naj njihovo oblikovanje spremljajo in registrirajo učitelji med učnovzgojnim procesom. V šoli za sestre, ki jo je vodila glavna sestra bolnišnice, oziroma v šolskem domu je ustanovila novo delovno mesto home sister. Njena naloga naj bi bila mentorstvo in pomoč pri strokovni rasti, predvsem pa pri posredovanju kulturnih vrednot in v etični vzgoji. (V svojih spisih posebej omenja kultiviranje smisla za literaturo, glasbo in izpolnjevanje verskih dolžnosti.) Želela je dvigniti vsebino in raven poklica, kot je zapisala, nad golo pehanje po bolniških oddelkih.

Iz njene šole so izšle sestre, ki so prevzele pionirsko delo v novo ustanovljenih šolah po drugih državah: v Ameriki, Kanadi, na Japonskem, na Kitajskem, v Indiji, Novi Zelandiji, v Avstriji in drugod. Po navedbi sestre Nikice Blagojević sta bili ob ustanovitvi šole za sestre v Beogradu leta 1921 navzoči tudi dve nightingalski sestri.

Florence Nightingale in začetki službe nege bolnika na domu

Leto dni po ustanovitvi šole za sestre je Florence Nightingale dobila pismo Williama Rathbona, člana bogate družine trgovcev in znanih lastnikov ladij iz Liverpoola. Družina je bila znana po filantropskem delu. Se kot mlad mož se je William Rathbone udeleževal v filantropskem društvu, ki se je imenovalo District Providence Society. Kot član tega društva je obiskoval revne bolnike na njihovih domovih v eni najubožnejših liverpoolskih četrti in tako imel priložnost videti trpljenje neoskrbovanih revnih bolnikov. Že leta 1859 je na svojo pobudo organiziral pomoč tem bolnikom in plačeval sestro, ki jih je negovala. Kmalu je uvidel, da je nemogoče pričakovati, da bi ena sama sestra zmogla vse delo.

Po dolgem in neuspešnem prizadevanju, da bi našel šolane in zanesljive sestre, je leta 1861 pisal Florence Nightingale in jo prosil za nasvet. Iz lastnih izkušenj v mladih letih, ko je po kočah revnih delavcev v okolici domačega dvorca Lea Hurst pomagala bolnikom, je Florence dobro vedela, kako nujno potrebna je ta služba. Čeprav je bila prav v času, ko jo je William Rathbone prosil za nasvet, zavzeta z delom Indian Sanitary Commission, je posvetila njegovim predlogom toliko pozornosti, kot piše on sam, kakor da bi bila sama na tem, da postane voditeljica te službe. Prišla je do sklepa, da je treba sestre za to službo posebej pripravljati. Naslednje leto 1862 so s sredstvi Williama Rathbona ustanovili šolo in dom za sestre pri Splošni bolnišnici v Liverpoolu (Liverpool Royal Infirmary) in s posebnim pogojem, da se v tej šoli usposablja sestre tudi za potrebe omenjene bolnišnice. Načrt je uspel.

District nursing (v Angliji še danes tako imenujejo službo nege bolnika na domu) se je v Liverpoolu hitro razvijala. Leta 1867 je bilo mesto razdeljeno na 18 okrajev — distriktov, v vsakem od njih je delala skupina sester pod pokroviteljstvom in splošnim organizacijskim nadzorstvom dobrotelne gospe, ki je po pravilih District Providence Society prevzela tudi stroške za vzdrževanje te službe.

Za službo nege bolnika na domu je dala napotke, ki jih preveva etična in pedagoška misel in ki še danes veljajo v celoti. Takole nam govori: »Trenska sestra mora biti zdravstveni misijonar. Za to pa mora biti šolana. Njena služba ni delitev materialne podpore niti ne vloga zdravnika ali morda celo okoriščanje z donosno privatno prakso. Negovati mora po zdravnikovih navodilih, predvsem pa paziti, da ne bo ovirala bolnikovega ozdravljenja. Naj bo družinska prijateljica in ne ukazovalka. Zato naj pač nikoli ne reče: Upam, da boste do prihodnjic, ko zopet pridem, pospravili to ropotijo pod posteljo (če bi to našel na stare škornje, umazano perilo in krompir). Če bo tako rekla, si bodo samo želeli, da nikoli več ne pride. Naj v hiši tudi sama kaj stori prav z namenom, da jim pokaže, kako se vzdržuje snaga in higiena. Sestra mora tudi vedeti, na koga naj se obrne v nevednostih, ki jih ne more odpraviti sama; vedeti mora, kaj sodi v domeno sanitarne oblasti, in javiti potrebe...«

Po izkušnjah v Liverpoolu se je William Rathbone lotil organizacije podobne službe v Londonu. Spet je potreboval pomoč Florence, ki pa tedaj ni mogla sodelovati neposredno. Družinske težave, očetova smrt, bolezen matere in sestre so jo zadrževale zunaj Londona. Plemenite napore svojega prijatelja je iz daljave spremljala s spodbudnimi pismi in nasveti za akcijo. Leta 1874 se mu je oddolžila z brošuro z naslovom: *Priporočila za napredek sestrške službe za ubožne bolnike* (*Suggestions for Improving the Nursing Service for the Sick Poor*). V skladu z njenimi priporočili je William Rathbone ustanovil Metropolitansko sestrsko društvo (*Metropolitan Nursing Association*).

Aprila leta 1876 je napisala pismo za dnevnik *Times*, ki je bilo ponatisnjeno v obliki brošure z naslovom: *Metropolitansko in nacionalno društvo za zagotovitev sester za nego obubožanih* (*Metropolitan and National Association for providing Nurses for the Sick Poor*). Brošura je izšla v dveh izdajah.

Naposled je leta 1876 postala prva voditeljica (*superintendent*) celotne londonske službe za nego na domu *miss Florence Lees*, ena njenih najbolj sposobnih sester, ki si je pridobila ugled v vojni leta 1870.

Leta 1887, ob jubileju kraljice Viktorije, so angleške žene zbrale denarna sredstva in jih podarila kraljici kot »Darilo žensk ob jubileju« (*Women's Jubilee Gift*). Ta je odločila, naj se večji del teh sredstev uporabi za nego ubožnih bolnikov, ki jih na njihovih domovih negujejo šolane sestre. *Sir James Paget*, stari prijatelj *Florence Nightingale*, je bil imenovan za upravitelja tega sklada. V številnih posvetovanjih, ki so sledila kraljičini odločitvi, je *Florence* prepričala *Pageta* o izrednem pomenu usposabljanja sester za to službo. Tako je bila ustanovljena posebna šola, ki se je imenovala *Jubilejni institut za sestre* (*Jubilee Institute for Nurses*).

Uspehi so presegli vsa pričakovanja. Razvoja sestrške službe niso mogli ustaviti niti posamezni slabi zgledi v sestrskih vrstah, njenega napredka pa tudi ne zavreti trenutne ovire, ker so bili temelji trdni.

Florence Nightingale je imela pomembno vlogo tudi pri ustanavljanju šol za babice. Leta 1861 je bila iz sredstev Sklada *Florence Nightingale* ustanovljena šola za babice kot prva tovrstna šola v Angliji, ki naj bi bila obenem eksperimentalno podobna šoli za sestre pri bolnišnici *St. Thomas*. V sodelovanju z vodstvom bolnišnice *King's College* je bil za učno bazo urejen poseben porodniški oddelek. Zdravniki porodničarji so privolili v sodelovanje na šestmesečnem šolanju. Uresničil se je načrt, ki ga je snovala v svojem srcu že od vrnitve s *Krimskega*. Zapisala je: Skoraj v vsaki deželi, razen v naši, imajo šole za babice. Upam, da bo naša šola lahko zapolnila vrzel, ki jo v Angliji že dolgo časa čutimo (*Ljubljanska babiška šola* je bila ustanovljena za časa *Marije Terezije* [1717–1780] med prvimi v državi že leta 1753, torej več kot sto let prej). Šola je uspevala in *Florence Nightingale* jo je prištevala med tiste svoje dosežke, ki so ji dali največ zadovoljstva. V šoli so se vzgajale babice za strokovno pomoč pri porodu v bolnišnicah in na domovih porodnic. Začetek je bil obetajoč in mnogo bogatih posestnikov je na svoje stroške pošiljalo v *uk ženske*, ki naj bi postale babice na vasi. Toda kmalu je med porodnicami izbruhnila porodna sepsa in šola je bila ukinjena.

Epidemiji porodne sepse je sledila raziskava o vzrokih, v kateri je Florence Nightingale prevzela levji delež, medtem ko je bilo drugim predvsem do tega, da se stvar čimprej umiri. Med raziskavo je ugotovila, da v bolnišnicah ni zanesljivih podatkov o obporodni smrtnosti. Vse kaže, je pisala, da v mnogih zavodih ni enotnega sistema za registriranje smrti ali vzroka smrti, niti ne vsaj približno enotnega stališča, koliko časa po porodu še smemo pripisovati vzrok smrti okoliščinam ob porodu. Prvi korak do enotnosti je ocena, kakšna je povprečna, normalna smrtnost porodnic in otročnic. Primerjati je treba frekvenco smrtnosti v porodnišnicah s frekvenco na porodniških oddelkih splošnih bolnišnic in s frekvenco v privatnih domovih. Opredeliti je treba vzroke obporodne smrtnosti in pogledati, če prevladuje kak vzrok in zakaj. In ker je res, da je obporodna pomoč najbolj razširjena vrsta pomoči na svetu, in ker je res, da se mora pomočnica usposobiti — šolati, se je treba odločiti in odgovoriti na veliko vprašanje: Ali je varno imeti šolo za babice v zavodih (stavbah), ki sprejemajo porodnice v velikem številu?

Z dr. Sutherlandom je začela zbirati podatke. Ni ji bilo lahko. Zdravniki so ji zamerili, ker se vtika v njihove zadeve, zavodi niso hoteli objaviti podatkov itd. Kakorkoli že, po zvezah z zdravniki, ki so jo poznali osebno, in od bolnišnice, kjer je imela svoj vpliv, je zbrala podatke o dejstvih, ki so po pravici zbujala zaskrbljenost in strah. Vse je kazalo, da je v porodnišnicah in splošnih bolnišnicah obporodna smrtnost večja kakor med porodnicami doma, in to ne glede na siromašnost in nehygieničnost teh domov. Dokazala je tudi večjo umrljivost na oddelkih, kjer so bile postelje st odstotno zasedene. Odločila se je, da zbere še več podatkov, in začela si je dopisovati z zdravniki, z glavnimi sestrami v bolnišnicah, s sanitarnimi strokovnjaki in inženirji po svetu.

Tabelacijo in analizo podatkov je opravila sama, prav tako je sama na roko napisala večino pisem. Raziskovala je tri leta in v času, ko je nanjo pritiskalo drugo delo. Na koncu raziskave ni imela ne moči ne časa, da objavi izsledke. Knjigo, ki jo je namenila izdati, je moral urediti dr. Sutherland in izšla je v skromnem formatu z nekako opravičujočim naslovom *Uvodne beležke o porodnišnicah* (Introductory Notes on Lying-in Institutions). Kljub temu pa jo imamo še danes za eno njenih najbolj zanimivih del. Prišla je do ugotovitve, da je v porodnišnicah treba porodne sobe urediti ločeno od sob z majhnim številom postelj za otročnice. Hkrati, a neodvisno je do teh ugotovitev prišel James Simpson, s katerim si je Florence dopisovala in ki velja za pionirja v uporabi kloroforma.

Še vse boljše bomo znali vrednotiti njeno delo spričo dejstva, da je to bilo kakih deset let pred velikimi bakteriološkimi odkritji, prav v času, ko je Lister objavil svoje poskuse razkuževanja s karbolno kislino in ko vzroki infekcije še niso bili poznani. Še posebej se je zavzemala za to, da žene ne bi rodile v splošnih bolnišnicah. Babištvo naj bi bilo po njenem mnenju poklic izobraženih žensk. Stvar vseh žensk je, da se pobrigajo za kvalitetno šolanje, za pravo izbiro kandidatke in izboljšanje statusa babic, je dejala.

Začetki zdravstvenovzgojne dejavnosti na vasi

Že v rani mladosti in v kasnejših letih se je Florence Nightingale živo zanimala za zdravstvene razmere na vasi. Ko je pomagala vzpostaviti in organizirati službo nege bolnika na domu v Liverpoolu in Londonu, je razmišljala

o potrebi, da na vasi podpre to službo tudi z zdravstvenovzgojnim delom. To delo naj bi opravljale zdravstvenoprosvetne delavke (Lady health missioners). Le-te naj bi poučevale vaščanke o osnovnih načelih zdravega življenja družine. Lokalni upravni organi (County Councils), ki so bili ustanovljeni leta 1888, so bili pooblašteni, da dodelijo določeni del sredstev iz lokalnega proračuna za »tehnično vzgojo«. Po zapletenih zvezah je dosegla, da se iz teh sredstev financira tečaj za usposabljanje zdravstvenih učiteljic. Poučeval je zdravnik za javno zdravstvo (Medical officer of Health), ki je vodil kandidatke tudi pri praktičnem delu na vasi. Po opravljenem izpitu jih je nastavil Komite za tehnično izobrazbo.

Florence Nightingale je bila prepričana, da je za napredek zdravstvene prosvetljenosti in higienske ravni dežele tako v Angliji kot v Indiji najboljša teritorialna enota vas.

Med načeli, ki jih je postavila za to službo, velja poudariti vsaj dvoje: vztrajala je pri načelu individualnega osebnega pouka. **Zdravstvene vzgojiteljice naj bi ženam ne predavale, ampak naj bi z njimi delale** (podčrtala F. N.).

Služba je bila vzpostavljena leta 1892. Čeprav ji je pri tem pomagala Margareth Verney, njena daljna sorodnica, je bila Florence Nightingale pri stvari močno angažirana in z razvojem tudi zadovoljna. V zanjo tako značilnem šaljivem tonu je Florence Nightingale pisala: Zdravstvene misijonarke so bolj razširjene kot influenza... Pošiljajo mi svoje delovne programe...

Kakor pri svojem delu za izboljšanje higienskih razmer v indijski vasi je prišla tudi pri delu v Angliji do sklepa, da zdravje na vasi ne more biti brez preskrbe z vodo in je na to opozarjala tudi zdravstvene oblasti. Niso zaželeno nagrade za snago kajzarjem...nagrajena naj bo oblast za vodne naprave.

Njeno delo za reformo bolnišnic za ubožne (Workhouse Infirmary¹) in za spremembe zakonodaje za ubožne (Poor Law²)

Leta 1864, tri leta potem, ko je W. Rathbone s Florence Nightingale v Liverpoolu vzpostavil službo nege bolnika na domu, se je ponovno obrnil nanjo. Tokrat je iskal pomoč pri reformi službe za nego bolnika v liverpoolski bolnišnici za ubožne. Spoznal je namreč, da so v zavodih te vrste bolniki na slabšem kakor v svojih zanikrnih stanovanjih. Razmere v bolnišnici so bile strašne. Bolnike so negovale ženske, ki so bile sicer dela zmožne, a so bile zaradi revščine sprejete v isti zavod. Mnoge med njimi so bile alkoholičarke in prostitutke. V bolnišnici so jih občasno nadzorovali občinski urad-

^{1, 2} Workhouse, Workhouse-Infirmary. Poseben zavod, ustanovljen po zakonskih predpisih, znanih pod skupnim imenom Poor Law. Ti predpisi so urejali socialno pomoč obubožanim. Ena najtežjih obveznosti, ki jih je že prvi zakon leta 1601 naložal občinam, je bila dolžnost, da občina brezposelnim preskrbi delo. Dopolnilni predpis iz leta 1723 je vseboval določilo, po katerem so smele občine ustanavljati posebne delavnice za brezposelne. Čeprav na začetku svojega razvoja obéavne, ker so znižale občinske dajatve revežem, so se v 19. stoletju izrodile v zatočišča, kamor so strpali vse vrste nesrečnikov — bolnike, starčke, invalide, duševne bolnike, otroke, pa tudi izprijence.

Nekatere teh delavnic (ubožnic) so bile v občinski upravi, nekatere so vodili v zakupu privatniki bodisi za pavšalno nagrado ali za plačilo po številu oskrbovancev.

niki, ki so iz previdnosti, da si ne umažejo rok, nosili na bolniških oddelkih usnjene rokavice.

V nočni službi je po bolniških oddelkih, kjer so bili lažji bolniki, patroliral policaj, medtem ko so oddelke za težje bolnike ponoči kratko malo zaklepali.

Želja W. Rathbona je bila, da negovalsko službo prevzamejo šolane sestre. Po mnogih težavah sta s Florence Nightingale uresničila ta načrt, vendar je Florence Nightingale napisala: Bilo je toliko diplomacije in pogajanj in toliko ljudi, ki so delali drug proti drugemu, kot da bi šlo za celo kraljestvo in ne le za bolnišnice.

Toda kakor vedno se Florence Nightingale tudi to pot ni zadovoljila z obližem na rano. Začela je široko akcijo za spremembo zakonskih predpisov, ki so urejali materialno in zdravstveno pomoč obubožanim. Z objavljenimi izsledki ankete po bolnišnicah za reveže v Londonu, s posebnim Memorandumom, naslovljenim na šefa pristojnega ministrstva (Poor Law Board), z raznimi drugimi publikacijami, kot npr. s publikacijo Zapiski o uboštvu (Notes on Pauperism), je razgibala vladne kroge, parlament, uredništvo zdravniškega glasila Lancet in dnevnika Times. V omenjenem memorandumu je podrobno obravnavala službo nege bolnikov, šolanje revnih otrok, upravna in fizična vprašanja ubožnic. Po njenem mnenju bi bilo treba predvsem spremeniti miselnost (podčrtala F.N.), ki dopušča, da obstaja ta ostuden (F.N.) sistem. Pisala je: »Dokler bo bolnik administrativno veljal za reveža, ki ga lahko potisnemo ob stran in ga ne obravnavamo kot bližnjega, tako dolgo bomo pač morali objavljati te sramotne podatke.« Pripravljala je organizacijsko shemo bolnišnične službe za London, ki naj bi veljala tudi za druga mesta.

Reforma zakonodaje pa naj bi temeljila na treh bistvenih načelih, ki jih je označila kot ABC reforme bolnišnic ubožnic.

A. Bolnike, duševne bolnike, neozdravljivo bolne, onemogle, starčke je treba oskrbovati v ustreznih diferenciranih zavodih in ne skupaj, še manj pa skupaj z zdravimi reveži v isti ubožnici, bolnišnici ali celo na istem bolniškem oddelku.

B. Potrebno je enotno upravljanje. Celotna bolnišnična služba za London naj bo pod centralno upravo, da bi dosegli ustrežnejšo nastanitev bolnikov in večjo gospodarnost.

C. Potrebno je združiti sredstva in vpeljati splošne dajatve za zdravljenje bolnih revežev.

Po gibanju, ki ga je sprožila, je izšel ob koncu leta 1866 zakon, ki v celoti sicer ni zadovoljil Florence Nightingale in njenih sodelavcev, vendar je pomenil svoje vrste napredek, in sicer:

1. sredstva za zdravstveno pomoč ubožnim naj se črpajo iz splošnih davkov in ne več iz občinskih;

2. bolniki, duševni bolniki, starčki, otroci naj se oskrbujejo v ustreznih zavodih in ne več v delavnicah ali v ubožnicah za zdrave reveže.

V zgodovini angleške zdravstvene zakonodaje velja ta zakon za mejnik, začetek družbene skrbi za zdravstveno pomoč. Nedvomno ima Florence Nightingale veliko zaslug za to, da je bil sprejet, in za vsebino njegovih določil. Ob sprejetju tega zakona so ji v parlamentu izrekli javno priznanje.

Petdeset let po svojem umiku iz službe in družabnega življenja je delala neodvisno, ker je bila tudi materialno neodvisna. Živela je od rente. V težavah je vztrajala pri svoji brezkompromisni želji po najboljšem.

Vseh njenih del, bodisi da so izšla v tisku za široko javnost ali bila tiskana v samozaložbi ali pa krožila privatno, je skupno 140. Med njimi so knjige, brošure, članki, poročila, predavanja, memorandumi, okrožnice, pisma itd. Obravnavala so vrsto vprašanj, in sicer higieno, nego bolnikov, socialna vprašanja, organizacijo in sanitarno ureditev bolnišnic, vprašanja asanacije na vasi, pisala je tudi o problemih izseljevanja, o namakalnih delih v Indiji, o vprašanju etike, religije, o lakoti v Indiji, itd. Njena knjiga *Beležke o bolnišnicah*, objavljena leta 1858, v kateri obravnava funkcionalno in higiensko gradnjo bolnišnic, je bila sprejeta kot izreden prispevek sanitarne vede za zdravstvene ustanove. Mnoga njena dela so temeljila na statističnih podatkih, kar je bilo za tisti čas gotovo nadvse pomembno.

V času, ko je pripravljala učni program za prvo sestrsko šolo, je napisala drobno knjigo *Beležke o negi s podnaslovom Kaj je in kaj ni*, v izvirniku *Notes on Nursing — What it is, and what it is not*. Pisala ni z namenom, da pripravi učbenik za prve učenke, knjigo je namenila sleherni ženi, ki naj razmišlja, kako bo ravnala, da ohrani zdravje svoje družine, ker je po njenem, kot pravi v predgovoru, vsaka žena slej ko prej v svojem življenju odgovorna za zdravje nekoga, z drugimi besedami, vsaka žena je negovalka. Knjiga je pisana z izredno življenjsko svežino, vsebuje vse polno duhovitih, dovtipnih pa tudi zbadljivih rekov. Neposredno in živo razpravlja z bralcem in ga pritegne k razmišljanju. Kdor je prečital knjigo, ne more več dvomiti o tem, da je bila Florence Nightingale nežna in čuteča sestra, ki ni razumela samo bolečine, ampak tudi bolnikovo duševno stisko.

V enem mesecu je bilo razprodanih 15.000 izvodov. Sledile so ponovne izdaje. Na tisoče izvodov je bilo razdeljenih po tovarnah, šolah in vaseh; knjiga je našla pot v sleherni angleški dom. Kaj kmalu je bila prevedena v francoski, nemški in italijanski jezik. Na knjižnem trgu je moč dobiti faksimile prve izdaje iz leta 1860.

Zapustila nam je s svojo dediščino globoko filozofsko misel:

Trpljenje postavi človeka iz okvira konvencionalnih meril. V trpečem ni gledala ne dobrega ne slabega človeka, tudi ne vrednega ali nevrednega. Žrtev trpljenja je bila zanjo nad konvencionalno opredelitvijo, nad moralnimi merili; trpljenje samo daje žrtvi pravico do naše pomoči.

Izdala nam je skrivnost svojih uspehov, razlago svoje vztrajnosti in premočrtnosti: **Nikoli nisem našla izgovora in nikoli ga nisem sprejela. Namen vsakega spoznanja naj bo povečana akcija.**

Florence Nightingale se spominjamo ob pomembni obletnici kot utemeljiteljice sestrške strokovne izobrazbe in duhovitega organizatorja sestrške službe, kateri je postavila načela in začrtala pot za njen razvoj. To, kar nas ob tem vedno vznemirja in priteguje, je njen duhovni svet. Odkod ostrina misli in jasnost v odločitvah, odkod trdnost in zaverovanost v svoje poslanstvo, odkod moč in vztrajnost pri izvrševanju težkih in zahtevnih nalog.

Odgovor moremo najti v prvinah njenega značaja, predvsem pa v zdravih etičnih osnovah njene življenjske filozofije. Prav to izročilo, ki nam ga je posredovala iz svojega duhovnega bogastva v svojih spisih in s svojim delom, je najtehtnejše napotilo vsem, ki delajo v sestrskem poklicu ali se odločajo

zanj. Zato naj bo bogato izročilo Florence Nightingale vedno memento tudi nam, ki delamo v sestarskem poklicu. In ne samo nam!

Viri:

F. Nightingale: Notes on Nursing, Appelton Company New York 1946.

C. Woodham Smith: Florence Nightingale, Constable, London 1961.

N. Blagojević: Florence Nightingale, Vjesnik društava medicinskih sestara 1954 — I (3—6).

Dr. Vito Lavrič: 200 let Ljubljanske babiške šole (1753—1953)

D. Urbančič: Florence Nightingale, Medicinska sestra na terenu, 1960 — VII. (3).

Zdravstveni delavec opravlja svoje delo vestno, požrtvovalno, humano in po svojem najboljšem znanju. Nikdar ne uporablja svojega znanja in zmožnosti proti načelom humanizma in proti svoji vesti; z osebnim primerom dokazuje svojo privrženost tem načelom.

(Kodeks etike zdravstvenih
delavcev SFRJ)